

Endnu nogle Bemærkninger om Islands Klima i Oldtiden.

Geografisk Tidsskrift, Bind 23 (1915)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0023-PDF/gto_0023_68959.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=68959>

pdf genereret den : 22/5-2008

Islands klima i sagatiden var væsentlig bedre end nu, men om vi på et bestemt tidspunkt kan konstatere en decideret klimatisk nedgang. Følbarheden af dette skifte og dermed dets historiske betydning afhænger ikke bare af dets størrelse, men også af hvor rask det er foregået og af landets afstand fra bebyggelsesgrænsen. Så nær denne grænsen som på Island skal det bare forholdsvis små variationer til for å gjøre befolkningens kår vanskelige eller umulige, og foregår nedgangen i løpet af en så kort — eller så lang — tid som ca. 3 generationer, må den øve sterk indflydelse på landets historie¹⁾.

¹⁾ Akcepterer man først teorien om klimaskiftet, gir analenerne vidnesbyrd om stadig øket nedgang utover i århundredet, idet de generationer, som er vokst op, efterat nedgangen satte ind, ikke vil notere som særlig slemme de år, som ligger under gennemsnittet for det 13. årh., men bare de som er dårligere end det, deres egen, koldere tid opfatter som det normale.

Men naturligvis er det al grund til å anta, at klimaskiftet har gjort sig gjældende også utenfor Island, omend der med mindre indgripende historiske følger; vi har også vidnesbyrd, som med al ønskelig tydelighet melder om slikt. Da den engelske kongedatter Philippa i 1406 kom til Danmark for å giftes med kong Erik av Pommern, hadde hun naturligvis et stort følge med sig; nogen av dem kom siden tilbake til England og fortalte om det, de hadde set: Landet (o: Danmark) var udyrket og rått, så det ikke engang vokste hvete der, men hvete-korn måtte indføres fra andre land¹⁾. — Sammenligner man det med den kendsgjerning, at det endnu ca. 130 år tidligere blev dyrket hvete i Norge, endog til utførsel, og sandsynligvis så langt nord som i Trøndelagen²⁾ — så får man et sterkt og sikkerlig rigtig indtryk av ændringen.

¹⁾ (Norsk) Hist. Tidsskr. 2 R. II, 365 f.

²⁾ Norges gamle Love II, 355, 465.

Endnu nogle Bemærkninger om Islands Klima i Oldtiden.

Af

Professor, Dr. phil. Th. Thoroddsen.

Jeg kan ikke nægte, at det har været meget tilfredsstillende for mig at læse Docent, Dr. Edvard Bulls Randbemærkninger til min Afhandling om Islands Klima i Oldtiden, thi naar en Historiker som Dr. Bull, der særlig har beskæftiget sig med Middelalderen, ikke kan fremføre bedre Bevisligheder end de her anførte, saa maa Teorien om den klimatiske Guldalder i Oldtiden staa paa meget svage Fødder. Jeg kan heller ikke se, at Dr. Bull har i mindste Maade afkræftet mine Beviser, eller rokket ved de Slutninger, jeg er kommen til med Hensyn til Islands Klima i Oldtiden.

Dr. Bull giver først tilkende, at han har meget liden Tillid til Saga-Litteraturens Paalidelighed, saa han slet ikke tror paa noget, der fortælles om Vejrforholdene i Aarene 900—1250. Saaledes bringes alle mine mange Bevisligheder fra disse Aarhundreder hurtigt ud af Verden. For denne grusomme Nedsabning af mine Argumenter anfører Dr. Bull intet andet Bevis, end at Fortællingen om Svadi og Arnor Kerlingarnef i Olaf Tryggvasons Saga er

legendarisk farvet — hvad jeg villig vil indrømme — men han glemmer at anføre, at den samme Uaarsperiode omtales i andre Kildeskrifter, som der ingen Grund til er at anse for upaalidelige. Endvidere omtaler Dr. B. Njála som en Roman, altsaa en opdigtet Fortælling, men citerer den senere selv som en Kilde og Bevis for Agerdyrkningens store Betydning for Oldtidens Islændere. Det kan være meget bekvemt simpelthen at benægte Kildernes Paalidelighed, naar deres Beretninger ikke passer til ens Teorier, dette kalder Dr. B. en streng historisk Kritik, men de fleste vilde vel finde, at denne videnskabelige Metode er noget usædvanlig. Det hører ikke herhen at diskutere den gamle islandske Litteraturens Paalidelighed, de enkelte Kilder er her som andre Steder forskellige, men hvis Oldtidens historiske Skrifter helt igennem var saa upaalidelige som Dr. B. antager, saa var Norges og Islands gamle, glørværdige Historie »ikke mange piper tobak værd«.

Som jeg i min Afhandling, ikke blot ved mange

Citater af den gamle Literatur, men ogsaa ved Hensyn til forskellige Naturforholds Vidnesbyrd, har godtgjort, er der ingen Anledning til at tro, at Klimaforholdene i Sagatiden har været i nogen væsentlig Grad forskellige fra Nutidens. Om en eller anden historisk Beretning er mindre paa-lidelig, spiller ingen Rolle overfor den overvældende Masse af Beviser, som kan hentes fra Literaturen og Naturen. Hele Livet paa Island i Oldtiden, som det skildres utallige Steder i Saga'erne, viser ogsaa i Almindelighed, at Naturforholdene maa have været omtrent de samme som nu.

Mine Bemærkninger om Skove og Agerdyrking paa Island synes Dr. B. aldeles at have misforstaaet, alt hvad han skriver derom berører derfor slet ikke Spørgsmaalets Kærne. Jeg benægter aldeles ikke, at der i Oldtiden, især i Landnamstiden, har været meget mere udbredt Skovvækst end nu, men jeg benægter, at de daværende Skove eller deres Udryddelse kan bevise noget som helst om Klimaets Mildhed og senere Forværring. Hvis der hverken fandtes Mennesker eller Faar paa Island, saa vilde Landet sandsynligvis efter nogle Aarhundreder igen blive skovbevokset fra Fjæld til Fjære. At Træerne i Oldtidens Skove paa Island var af de samme Arter som nu og omtrent af samme Størrelse som i Nutiden, er bevist af utallige Fund i Tørvemoserne, og derom kan der ikke strides.

Den samme Misforstaaelse gælder med Hensyn til Kornavlens, det vilde aldrig falde mig ind at benægte, at Oldtidens Islændere avlede Byg i 3—400 Aar, men deres Kornavl beviser heller ikke det mindste med Hensyn til Klimaet, thi man kan jo som bekendt endnu avle Byg paa Island, men det indførte Korns Billighed og den dyre Arbejds-kraft vilde nu gøre det haabløst at optage Kornavl som Næringsvej, da Græsbrug og Kvægavl betaler sig meget bedre. Det er rigtigt, at Byg paa Island i Oldtiden fortrinsvis benyttedes til Grød og Øl, men at der ikke, som Dr. Bull paastaar, blev indført Mel til Island i Oldtiden, og at Island »helt har kunnet undvære import af korn indtil henved 1300« turde være et Postulat, der ikke let kan bevises. At der allerede i Slutningen af det 10. Aarh. indførtes Malt til Island, kan man se af Viga-Glumssaga¹⁾, og at der førtes Mel fra Udlandet til det sydvestlige Island i 13. Aarh., kan man se af

¹⁾ Viga-Glumssaga. Reykjavik 1897. Kap. 11, S. 32.

Sturlungasaga²⁾, hvor der berettes om Snorri Sturlu-sons Stridigheder med Købmænd fra Orknøerne.

Hvorledes Dr. Bull er kommen paa den Tanke, at det Korn, som importeredes til Island i Oldtiden, hovedsagelig har været Hvede, er mig uforstaaeligt. At nogen Hvede er bleven indført, er rimeligt nok, Englænderne indførte jo Hvede til Norge, hvad man bl. a. kan se af Kong Sverris berømte Tale mod Drukkenskab³⁾; den islandske Præst Ingimundur var med paa en Handelsrejse fra Bergen til England, hvor de hentede Hvede og mange andre Varer⁴⁾ o. s. v. I det Brev fra 1273, som Dr. Bull citerer (D. N. I, S. 55), nævnes slet ikke Hvede. I denne Overenskomst gentages, tildels ordret, de Privilegier, som Magnus Erlingsson havde givet Erkestolen i Nidaros⁵⁾ omtrent Hundrede Aar tidligere, den 24. Marts 1174, og Erkebiskoppen faar bl. a. Ret til sende »triginta leste farine« til Island; farina betyder jo ikke andet end Mel i Almindelighed og oversættes i den islandske Tekst med »miol« (D. I. II, S. 151), medens Hvede hedder »hveiti« eller »flúr«. Disse 30 Læster Mel skulde bruges til at købe Vadmel til Erkebiskoppens Klærke, og da Tilladelsen i alle Breve, der angaar denne Overenskomst, ogsaa i Pavens Stadfæstelses-brev, betinges af, at Aaringen ikke er for slet i Norge, synes det sikkert nok, at der her menes 30 Læster Mel af norsk Korn; at 30 Læster Hvede aarlig paa Island skulde bruges til Nadveroblater, synes noget rigeligt, og hvis Erkebiskoppen hvert Aar sendte en saa stor Forsyning af Hvede til Island, er det underligt, at Kong Magnus lagabætir i Aaret 1277 (og atter 1279) til Arni Thorláksson, Biskop i Skálholt, som kongelig Venskabs-gave sender en Tønde Messevin, et Pund Voks og et Pund Hvedemel⁶⁾. Biskopperne i Skálholt havde senere skaffet sig Eneret til Levering af Vin og Hvedemel til Kirkerne; 1359 paabydes at Provsterne forsynes sig med Hvedemel til Oblater i Skálholt og fordeler det mellem Præsterne, uden at lade nogen andre faa deraf, og dette Paabud gentoges under strengere Form 1439⁷⁾, maaske fordi Hvede den-

¹⁾ Sturlunga. Reykjavik 1909. II, S. 28—29.

²⁾ Fornmannasögur VIII, 250.

³⁾ Sturlunga I. S. 190—191.

⁴⁾ Dipl. Island. I, S. 223—230, 293; II, S. 100—106, 140—155.

⁵⁾ Biskupasögur I, S. 707, 713. Dipl. Isl. II, S. 159, 161. Med Pund menes her sandsynligvis Skippund.

⁷⁾ Dipl. Island. III, S. 130; IV, S. 538.

gang var blevet en almindelig Handelsvare og Biskoppen i Skálholt derfor endnu fastere maatte holde paa sin Eneret til at levere Hvedemel til Oblater. At det allerede tidligere har knebet med at skaffe Vin og Hvede til Sakramenterne, viser Pave Gregorius den IX.s Brev til Erkebiskop Sigurd i Nidaros den 11. Maj 1237, da den sidste har forespurgt, om man maatte bruge Oblater af andet end Korn, samt Øl eller anden Drik til Sakramenterne, hvilket blev besvaret benægtende¹⁾. Det vilde være meget interessant at faa at vide, paa hvilke Kilder Dr. Bull støtter sine Anskuelser om den store Hvedeimport i Sagatiden; efter de Kilder, som er mig tilgængelige, synes Hvede at have været en sjælden Vare paa Island i Sagatiden og langt ind i det 14. Aarhundrede, men Hvedemel blev derimod almindeligt i det 15. Aarh. efter at Englændernes Handel begyndte. Derimod viser bl. a. den førnævnte Rettighed, som Erkebiskoppen allerede 1174 havde skaffet sig, at der har været en ret betydelig Import af almindelig Mel fra Norge. Indbyggerne i Nord- og Øst-Island har i Sagatiden maattet skaffe sig Mel fra Udlandet, da Kornavlén her ophørte meget tidlig, og i de sydligere Egne er det næppe troligt, at der har været Overskuds-Produktion²⁾.

En større Betydning har Bygavlén aldrig haft paa Island, den var kun et Bierhverv³⁾. Brød nævnes meget sjælden, og i det hele har man kun anvendt lidet Mel i Husholdningen. I en Inventarliste fra Bispegaarden i Hólar i Aaret 1374, hvor ogsaa Madforsyningen opregnes, nævnes 8800 Pd. tør Fisk (skreid) og 7200 Pd. Smør, men kun 60 Pd. Mel⁴⁾. I Aaret 1525 fandtes paa Hólar 19,200 Pd. Smør, 4800 Pd. Skreid og 4 Tønder Mel⁵⁾. At Bygavlén i det 14. og 15. Aarh. har været aldeles ubetydelig, ses ikke blot af Abbed Arngrims Be-

skrivelse¹⁾, men ogsaa af mange andre Skrifter og Breve. I Hannes Pálssons Indberetning om Englændernes Røverier og Ugeringer paa Island i Aarene 1420—1425 siges der, at Islænderne bruge Fisk istedetfor Brød, som de ikke har, og heller ikke Øl²⁾, og 1440 beretter den engelske Regering, at der paa Island hverken findes Korn, Brød, Vin, Øl eller Salt og tillader derfor, at to Skibsladninger af disse Nødvendighedsartikler maa tilføres Biskoppen i Skálholt³⁾. Efter at den engelske Handel blev herskende i Island i Midten af det 15. Aarh., synes der at have været rigelig Tilførsel af alle disse Handelsvarer. Efter en Handelstakst fra Vestmannøerne i Aaret 1420 kostede 4 Tønder almindelig Mel et »Hundrede« (kúgildi) i Nutidens Penge ca. 112 Kroner, for det samme Beløb fik man 3 Tønder Hvede, 4 Tønder Øl, 6 Tønder Malt o.s.v.⁴⁾ I Sagatiden og Sturlungatiden omtales Ølgilder og Ølbrygning ofte; det indenlandske, hjemmelavede Øl (munngát) kunde ikke holde sig, og Humle brugte man ikke dengang paa Island. Der maatte særlig brygges for hver Fest eller Gilde, og det hjemmelavede Øl var ikke altid godt, Brygningen mislykkedes ofte, hvad der ogsaa kunde hænde i Norge ved Kongegilder. Ved Brødrene Kong Eysteín og Kong Sigurd Jorsalafar's bekendte Fællesgilde paa Oplandene (Fms. VII. 119) »var Øllet daarligt og Hirdmændene sad tause.« Derfor var det i det 13. Aarh. i Sturlungatiden paa Island altid stor Glæde hos Høvdingerne, naar de kunde faa udenlandsk Øl (hjórr), der smagte bedre og var stærkere, til deres Drikkegilder, og det synes allerede den Gang at være blevet indført i ret store Kvantiteter. (Sturlunga. Reykjavik-Udgave. II. S. 349; III. S. 119). I det 15. Aarh. synes man ikke længere at have brygget noget videre indenlandsk Øl, men baade engelsk og tysk Øl omtales ofte⁵⁾.

At der var en stigende Samfærdsel i det 14. Aarh., har jeg ingensteder sagt, og dermed falder Dr. Bulls Anke bort, men jeg vilde dog gærne bede Dr. Bull bevise, »at forbindelsen mellem Island

¹⁾ Dipl. Isl. I, S. 514.

²⁾ Den Notits fra 1319 (rettere 1320) om Meludførsel fra Island, som Dr. Bull anfører efter K. Maurer, beviser ikke det mindste; Sætningen med Forbudet mod Udførsel af Skreid og Mel i daarlige Aar, er kun en Gentagelse af lignende Forhold i flere norske Kongebreve, og desuden staar Ordet »miol« kun i yngre Afskrifter, medens de ældre kun har »skreid«. Dipl. isl. II, S. 498. Ríkisrjettindi Islands. Reykjavik 1908. S. 15.

³⁾ I Anledning af Dr. Bulls Bemærkninger om Vitazgiafi og Reykhólar vil jeg tillade mig at bemærke, at varme Kilder begge Steder betinger Frugtbarheden.

⁴⁾ Dipl. Isl. III, S. 289.

⁵⁾ Landfræðissaga Islands I, S. 137.

¹⁾ Biskupasögur II, S. 5.

²⁾ »piscibus communiter utuntur pro pane quia pane carent et similiter cerevisia et frugibus«. Dipl. Island. IV. S. 327.

³⁾ Dipl. Isl. IV, S. 605—606.

⁴⁾ Dipl. Isl. IV, S. 276.

⁵⁾ At der endnu 1530 bryggedes Øl paa Alftanes af islandsk Korn, som Dr. B. M. Olsen mener (Búnadarrit 24. Bd., S. 164—165), har ingen Hjemmel i Kilderne.

og andre lande var ganske anderledes livlig i øens storhetstid, i det 10.—13. årh. end i nedgangens og svartedauens århundreder«, dette turde nemlig ogsaa være et Postulat bygget paa forudfattede Meninger. Desværre tillader Pladsen ikke, at vi her nærmere redegør for disse Forhold. Dr. Bull siger: »Den islandske aktivhandel er det væsentlig slut med i det 14. årh., det er udlændinger — nordmænd, engelskmænd, hollændere, tyskere — som fra da av besørger forbindelsen«. Hertil vil jeg tillade mig at bemærke, at Islændernes Aktivhandel var væsentlig ophørt allerede i Begyndelsen af det 12. Aarhundrede, i det 12.—14. Aarh. var Handelen overvejende norsk; Englænderne begynder først at handle paa Island i det 15. Aarh., og midt i det samme Aarh. begynder enkelte tyske Skibe at komme til Island, men først i det 16. fik Hansastæderne en større Indflydelse og fortrængte Englænderne. Endvidere siger Dr. B.: »Med den almindelige økonomiske tilbagegang på øen følger ogsaa et forfald i skibsfarten, som gjør befolkningen helt afhængig av udlændingenes handel«. Dette er ikke rigtigt. Islænderne havde for længe siden ophørt med Skibsfart og aktiv Handel, inden den saakaldte økonomiske Tilbagegang i det 14. Aarh. begyndte; allerede ved Slutningen af det 11. Aarh. ejer Islænderne meget faa Skibe, og deres Deltaelse i Handelen er ringe¹⁾.

Dr. Bull siger, at Kvægavlen har forandret Karakter (ved Klimaskiftet i det 14. Aarh.?) og anfører Svineavlen som Bevis derfor, men denne havde aldrig nogen større Betydning, den var kun et Bierhverv ligesom Kornavlen og synes tidlig at være kommen i Tilbagegang. Svin synes at have været temmelig almindelige i de første Aarhundreder, men allerede i det 12. er de blevet sjældnere og findes kun paa enkelte større Gaarde, især i det vestlige Island, hvor de endnu holdes i Slutningen af det 15. Aarh. Fortællingerne om Kvægets stærke Formering i forvildet Tilstand i Landnamstidens Skove er altid bleven taget til Indtægt af alle dem, som lovsynger Oldtidens Herlighed, og en enkelt historisk Forfatter er gaaet saa vidt i sin Begejstring, at han tilskriver Frihedens Velsignelser Kvægets store Formeringsevne; thi, siger han: »Det er en sikker Sag, at Livslysten og Styrken vokser til det dobbelte hos Mennesker og Dyr, hvor Frihed og

¹⁾ Om den islandske Skibsfart og Handel i Oldtiden har Mag. Bogi Th. Melsted nylig publiceret en udmærket og udtømmende Afhandling i *Safn til sögu Islands* IV, S. 585—910.

Selvraadighed hersker¹⁾. Den, der kender de ynkelige Kaar, som Udgangskreaturene har paa Island om Vinteren, maa forbauses over de paradisiske Tilstande, som maa have hersket i Landnamstiden! Hvor megen Sandhed, der ligger til Grund for Landnáma's Beretninger om Kvægformerelsen i Skovene, kan nu ikke kontrolleres, maa ske er det ikke andet end de sædvanlige Folkesagn om fjærne Tidens Herlighed, af lignende Beskaffenhed som Nutidens Fortællinger om de Fredløses herlige, græs- og skovbevoksede Dale med de fede Faar midt inde i Jøklerne paa Højlandet. At en Del Kvæg godt kunde have overvintret uden at tage videre Skade, saalænge Skovene dækkede betydelige Landstrækninger, har jeg tidligere berørt (S. 214). At Kvægavlen skulde have skiftet Karakter i det 14. Aarh., er der ikke Spor af Mening i; i de senere Aarhundreder tiltog Faarene i Antal, og Køerne blev færre, men iøvrigt havde den islandske Kvægavl til de mindste Enkeltheder den samme Karakter fra Sagatiden til det 19. Aarh. Den meget omtalte økonomiske Tilbagegang trænger i høj Grad til nærmere Forklaring og Tidsbestemmelse. Prof. Otto Pettersson og Dr. Bull synes, saa vidt jeg kan forstaa, at mene, at Nedgangen er begyndt efter 1250, og har været stærkest i det 14. Aarh. En sikker Nedgangstid er ikke let at faa fat i; allerede fra den ældste Fristatstid kan man konstatere Nedgang i forskellige Retninger, nogle mindre Næringsveje og Bierhverv er i jævn Tilbagegang som f. Eks. Kornavl, Svinehold, Tilvirken af Salt, Udsmeltning af Myremalm o. s. v., men Spor af dem alle kan man endnu træffe i det 15. Aarh. og af nogle ind i det 16. Fra det 14., 15. og 16. Aarh. findes nu en Mængde Aktstykker trykte i *Diplomatarium Islandicum* med et stort Antal Salgsdokumenter, Testamenter, Lister over Inventar og Kvægbesætninger o. s. v. Naar man gennemgaar disse, faar man intet Indtryk af Tilbagegang i Kvægavlen og andre Hovednæringsveje, tværtimod. Hvad de højere Stænder angaar, synes de i disse Aarhundreder i Almindelighed at være mere velhavende end i Fristatstiden, men det kunde jo være, at Almuen havde været fattigere end i Sagatiden, skønt det ogsaa er tvivlsomt. Arbejdslønnen er i det mindste højere, de indførte Varer billigere. Aldrig var der saa rige Mænd paa Island som i det 15. Aarh., de store Godsejere i

¹⁾ Jón Jónsson: *Gullöld Islendinga*. Rvík 1906. S. 235.

den Tid overgaar Fristatstidens Høvdinger langt i Rigdom. Virkelig større økonomisk Tilbagegang mærkes først efter Reformationens Indførelse.

Dr. Bull giver en Liste over Uaar i det 14. Aarh., som jeg ikke synes beviser meget, hverken i den ene eller anden Retning, hvad han ogsaa selv tildels indrømmer. Her bliver alt muligt samlet sammen, som ikke har meget med Klimaet at gøre, saasom Sygdomme, Sneskred, Jordskælv, Vulkanudbrud, Oversvømmelser, Fjældskred, Fugledød o. lign. I al Fald beviser denne Statistik ikke noget om det, der skal bevises, at der var et katastrofeartet Klimaskifte i Slutningen af det 13. Aarhundrede¹⁾. Dr. Bull kommer nemlig i Slutningen af sin Afhandling til det uventede Resultat, at i og for sig har Islands Klima i Sagatiden i Realiteten ingen historisk Betydning, men at dette (hy-

¹⁾ I Modsætning til de ældre Kildeskrifter (før 1250), der efter Dr. B.s Anskuelse er upaalidelige, er de senere Annalers »pålidelighed utvivlsom«. Det kan dog let paavises, at man ogsaa her trænger til kritiske Brilller. For blot at tage et Eksempel, Aaret 1306 »havisen ligger 15 alen høj rundt hele øen«. *Annales regii* siger kun, at der var Havis hele Sommeren ved Nordlandet 15 Alen høj (hárr), *Skálholtsannaler* siger, at den var 15 Alen tyk (Þykkur); den første *Annal* synes at mene, at Isbjærgene var 15 Alen høje op fra Vandet, hvad den anden *Annalist* har misforstået og troet, at hele Ismasser var 15 Alen tyk. *Gottskalks Annaler* fortæller, at der laa Havis omkring hele Landet, hvad der aldrig før eller senere er sket, det er kun en Overdrivelse; i de værste Isaar er løs Is enkelte Gange drevet ind i de store vestlige Bugter, men at Drivmasser har lagt sig rundt hele Kysten, er et ukendt Fænomen. Endvidere fortæller *Flatöannaler*, at Isen var 15 Alen tyk i Øresund!

potetiske) Klimaskifte i det 13. og 14. Aarh. har haft skæbnesvangre, historiske Følger, idet det forårsagede en decideret økonomisk Nedgang paa Island og i andre nordiske Lande. Det vil dog vist blive meget vanskeligt at forsvare en saadan Teori. Som jeg tidligere har fremhævet, var Islands Klima i det 14. Aarh. slemt nok, det kan ikke nægtes, men dog ingenlunde værre end i nogle andre Tidsrum af Landets Historie, dog lader der sig, som før fremhævet, ikke i det 14. Aarh. paavise nogen økonomisk Nedgang af Betydning. Om Klimaforholdene i det 15. Aarh. ved man næsten intet.

Heller ikke i andre Lande har man kunnet paavise et saadant Klimaskifte. Dr. A. Norlind er nylig kommen til det samme Resultat, han kan heller ikke i Mellemeuropa finde en saadan Klimagrænse eller Klimaforværrelse i Middelalderen, han siger, at der ikke er nogen Anledning til at antage, at Vejrliget i det 14. og 15. Aarh. har været meget strengere end nu, skønt Vintrene maaske af og til har været en Smule koldere²⁾. Jeg tror derfor, at Resultatet af denne Diskussion foreløbig kun kan blive, at man fuldstændig bifalder Dr. E. Bulls tidligere Udtalelse i en anden Afhandling (*Samtiden* 1913, S. 207), at »problemet om forholdet mellem klima og historie endnu ikke er modent til løsning«.

²⁾ A. Norlind: Einige Bemerkungen über das Klima der historischen Zeit nebst einem Verzeichnis mittelalterlicher Witterungserscheinungen (Lunds Universitets Årsskrift N. F. Afdl. I, Bd. 10, No. 1, 1914).

Det ptolemæiske Danmarkskort.

Af

Dr. phil. Gudmund Schütte.

I. Indledning.

Grækeren Ptolemaios' Verdensgeografi udkom i 2. Aarhundrede efter Kristus, og den deri indeholdte Danmarks-Skildrings Grundlag kan spores endnu halvandet hundrede Aar længere tilbage. Skønt man skulde synes, at denne høje Alder gav den Krav paa største Opmærksomhed, har den

dog altfor længe været næsten fuldstændig Luft for vor hjemlige Forskning.

Aarsagerne til vor Ligeegyldighed var forskellige.

Den græske Geograf Strabon har en Hovedlod. Han nægtede i meget kraftige Udtryk, at Romerne eller andre Sydboer nogensinde havde væ-